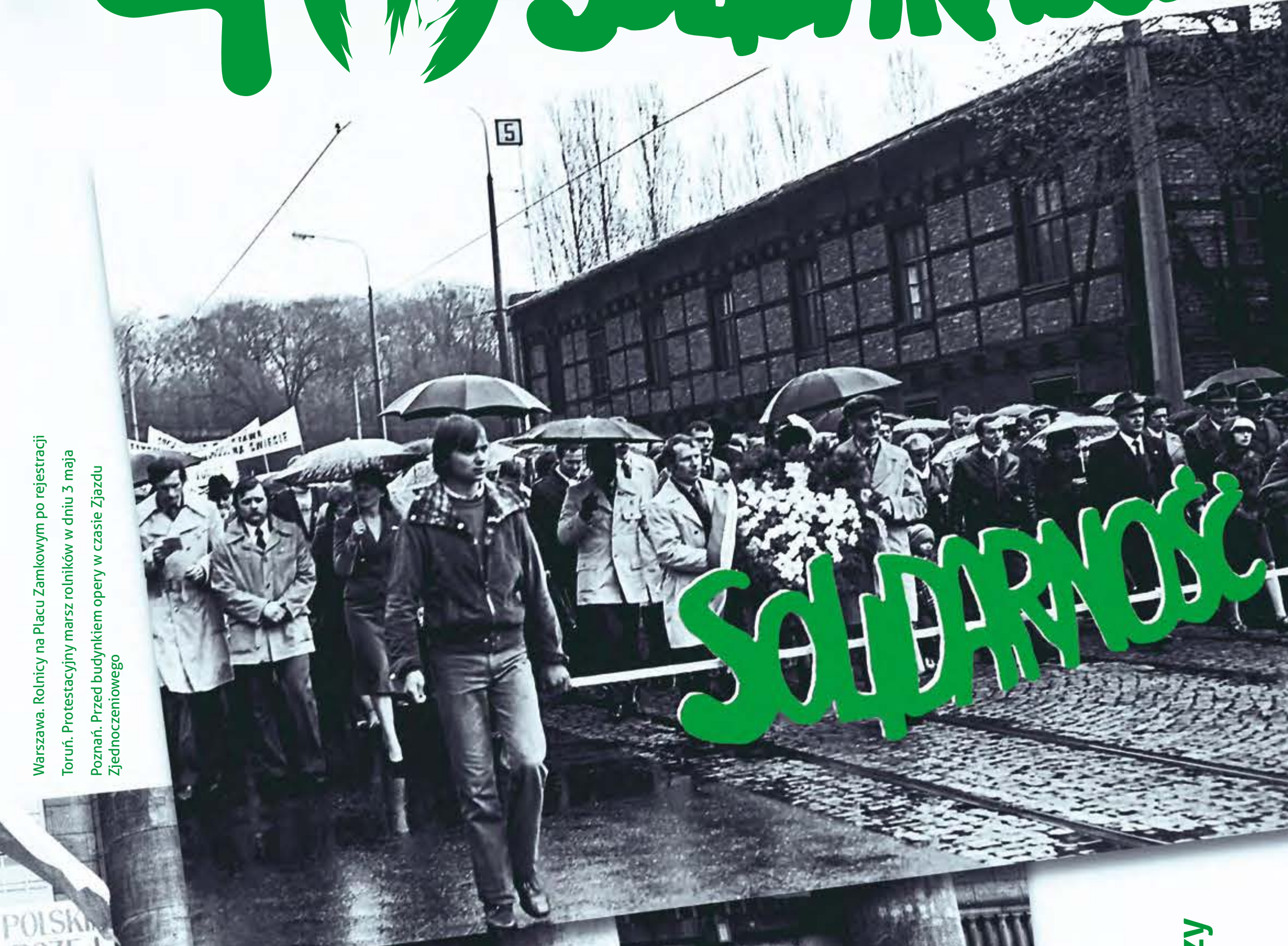

NSZZ RI
1981-2021

40 Solidarność

Warszawa. Rolnicy na Placu Zamkowym po rejestracji
Toruń. Protestacyjny marsz rolników w dniu 3 maja
Poznań. Przed budynkiem opery w czasie Zjazdu
Zjednoczeniowego

2021 Kalendarz rolniczy
1981-2021

Polska wieś – polska historia...

Czterdziesta rocznica utworzenia rolniczej „Solidarności” jako ruchu ogólnopolskiego, choć obchodzona skromnie i w okrojony sposób, narzucony pandemią COVID-19, jest ważnym przypomnieniem ciągu wydarzeń, które w powojennej historii Polski walczyły o odzyskanie wolności i niepodległości. To także przypomnienie osób, które odegrały znaczącą rolę w walce rolników o godność i należy im szacunek społeczeństwa.

Opór rolników przeciwko władzy komunistycznej, siłą narzuconej po wojnie przez Związek Sowiecki, przybierał różne formy. Kontynuacja legalnej działalności osób związanych z przedwojennym ruchem ludowym, a personalnie z Witosem czy Mikołajczykiem nie była możliwa. Szykany wobec chłopów, więzienia, skrytobójstwa najbardziej aktywnych działaczy chłopskich, czyli ciąg represji komunistów wobec chłopstwa, mających zniszczyć jego niezależność i samodzielność polityczną, zostały wzmocnione zdradą części działaczy ludowych, którzy utworzyli kolaboracyjne Zjednoczone Stronnictwo Ludowe, wykonujące politykę partii komunistycznej na wsi. Gdy nie można było działać jawnie, na wsi pojawił się bierny opór. Niechęć do przymusowej kolektywizacji rolnictwa i obowiązkowych, rabunkowych dostaw żywności, współpraca z Kościołem i wspieranie go, samokształcenie, słuchanie po kryjomu Radia Wolna Europa i przekazywanie sobie wzajemnie informacji o totalitarnym systemie komunistycznym to tylko niektóre z przejawów walki z narodem i ideologicznym wrogiem.

W latach siedemdziesiątych na fali słabnącego systemu represji społecznych i wzrostu aktywności działalności opozycyjnej w środowiskach robotników i inteligencji, szczególnie po wydarzeniach Czerwca '76, także wśród wolnościowo i niepodległościowo nastawionych chłopów pojawiły się nowe, niezależne od władz inicjatywy. W niektórych miejscach we współpracy z zaangażowanymi kapłanami zaczęły powstawać

Komitety Samoobrony Chłopskiej, między innymi może najbardziej znany KSCh Ziemi Grójeckiej w Zbroszy Dużej. Pierwszym i naczelnym postulatem tych wszystkich rozproszonych chłopskich inicjatyw było żądanie zgody władz na utworzenie niezależnego zawodowego związku rolników. Dopiero bunt społeczny w 1980 roku, zapoczątkowany strajkami robotniczymi w lipcu i sierpniu tego roku, i podpisanie porozumień sierpniowych, dały nowe szanse na spełnienie marzeń chłopskich. Strajki chłopskie w różnych częściach Polski w początkach 1981 roku, z których najbardziej znane to te w Rzeszowie, Ustrzykach, czy w Bydgoszczy, doprowadziły wreszcie do zarejestrowania 12 maja 1981 roku Niezależnego Samorządowego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Pomogły w tym i chłopska determinacja, i rozsądek chłopskich działaczy, którzy połączyli różne, powstające niezależnie od siebie nurty w jeden związek.

Choć walka była przerywana jeszcze nie raz, bo stan wojenny, internowania i ponowne szykany ograniczały społeczną aktywność, to nikt już nigdy nie odważył się kwestionować prawa polskich chłopów do własnego, niezależnego związku zawodowego.

Cieszę się, że powołany przeze mnie Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi podejmuje, zgodnie z nakreślonymi zadaniami, działania upamiętniające czasy, ważne wydarzenia i ludzi, którzy ryzykując nie tylko swoje życie i zdrowie, ale także los najbliższych i swoich gospodarstw, pięknie zapisali się w historii naszego narodu. Serdecznie gratuluję pomysłu, by opisać wydarzenia i naszych, chłopskich bohaterów w okolicznościowym kalendarzu. Takie kalendarze miały na polskiej wsi wielką tradycję. Informowały, uczyły, wychowywały, budziły sumienia i miłość ojczyzny.

Niech Pan Bóg błogostawi polskiej wsi!
Szczęść Boże!

Jan Krzysztof Ardanowski

Wierzchosławice. Uroczystości patriotyczne przy grobie Wincentego Witosa
Promocja Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi na Dożynkach Jasnołogóskich

Szanowni Państwo,

rok 2021 wprowadza nas w historyczną datę 12 maja i Jubileusz 40. Rocznicy Rejestracji NSZZ RI „Solidarność”.

Moja dzisiejsza myśl poprowadzi nas zatem poprzez ideę „Solidarności” jako sumę dążeń propaństwowych i prospołecznych rolniczego zrywu względem społeczeństwa i wolnego Państwa Polskiego.

Mówiąc dzisiaj o roli i znaczeniu Solidarnościowego Zrywu, trzeba powiedzieć: Wielki. Mówiąc o roli i znaczeniu w tym zrywie działaczy wiejskich, trzeba powiedzieć: Dumni, bo ten sukces zawdzięczają bezwzględnie własnej odwadze i determinacji. Tak było w Ustrzykach i Rzeszowie, Bydgoszczy, Poznaniu i Warszawie czy wcześniej w Łowisku, Zbroszy Dużej oraz Ostrówku na Lubelszczyźnie.

Bez wątpienia najważniejszymi atutami tych dążeń były: miłość do ziemi, poczucie własności i wolności rolników, ale też pamiętać i uznać należy, że podstawy tych dążeń w dużej mierze wychodziły poza ramy własnego chłopskiego „ja”, a Oni sami walczyli o coś więcej niż tylko wieś... I wtedy, i dzisiaj mieliśmy i mamy świadomość wielkiej pomocy Kościoła katolickiego w Polsce. Jego wielkie autorytety i ich niezłomność nadały przecież ton tej walce i poprowadziły do zwycięstwa.

W przededniu Jubileuszu 40-lecia NSZZ RI „Solidarność” z serca dziękuję działaczom związkowym, ich rodzinom i tym wszystkim bezimiennym sympatykom Związku za piękną ideę, za którą walczyły miliony...

Teresa Hałas

Posel na Sejm RP

Przewodnicząca NSZZ RI „Solidarność”

Powstanie „Solidarności” na wsi

Rolnicy w opanowanej przez komunistów Polsce powojennej byli pozbawieni autentycznej organizacji społeczno-zawodowej, ale po raz pierwszy w instytucjonalną obronę ich interesów zaangażowali się dopiero niezależni ludowcy, gdy środowiska opozycji antysocjalistycznej podjęły jawną działalność po 1976 roku. Rozważano początkowo utworzenie Komitetu Obrony Chłopów na wzór Komitetu Obrony Robotników, ostatecznie jednak wybrano inne formy działania. Już wiosną 1977 roku pojawiły się pierwsze postulaty powołania związku zawodowego rolników.

Decydujący dla ukształtowania się niezależnego ruchu chłopskiego okazał się rok 1978, kiedy protesty na wsi wywołało wejście w życie ustawy o emeryturach dla rolników. To długo oczekiwane rozwiązanie nie uwzględniło krytyki projektowanych przepisów ze strony między innymi seniorów ruchu ludowego oraz Episkopatu Polski. Przejmowanie chłopskiej ziemi na rzecz państwa stanowiło kolejną próbę przeprowadzenia socjalizacji rolnictwa przez władze PRL. Około 240 tysięcy rolników odmówiło płacenia składek emerytalnych, istniały też ogniska ostrych konfliktów lokalnych. Niezadowolenie wsi udało się wykorzystać przedstawicielom Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”, którzy przyczynili się do założenia trzech Komitetów Samoobrony Chłopskiej: Ziemi Lubelskiej (30 lipca), Ziemi Grójeckiej (9 września) i Ziemi Rzeszowskiej (12 listopada 1978 roku). Ich głównym organizatorem był Wiesław P. Kęćik. Odmienną formułę zastosował Henryk Bąk, który wskazując na międzynarodowe akty prawne, 10 września 1978 roku powołał Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników. Jednym z przejawów działalności, powstających na wsi ośrodków opozycyjnych było wydawanie gazetek poza cenzurą państwową, takich jak: „Rolnik Niezależny”, „Placówka” czy „Wieś Rzeszowska”, które mimo niedużych nakładów, docierały za pośrednictwem popularnych radiostacji zachodnich – przede wszystkim Radia Wolna Europa – do szerszych kręgów społecznych. Próbowano także zorganizować Uniwersytet Ludowy.

Niezależne inicjatywy zostały poddane w środowiskach wiejskich brutalnym prześladowaniom ze strony administracji terenowej i Służby Bezpieczeństwa. Represjonowano zwłaszcza ich liderów: Janusza Rożka, ks. Czesława Sadłowskiego ze Zbroszy Dużej – symbolu oporu rolników polskich w PRL, Jana Kozłowskiego i innych. Pozyskiwano wokół nich agenturę i zmuszono do zaniechania działalności opozycyjnej. Tylko nieliczni działacze chłopscy wytrwali w oporze przeciw komunistycznej władzy, podejmując próby budowy nowych struktur.

Przełomowe znaczenie miały wydarzenia sierpnia 1980 roku. W porozumieniu gdańskim 31 sierpnia 1980 roku umieszczono zapis, dotyczący polityki rolnej: stworzenie trwałych perspektyw dla rozwoju chłopskiego gospodarstwa rodzinnego – podstawy polskiego rolnictwa, zrównanie sektorów rolnictwa w dostępie do wszystkich środków produkcji, włącznie z ziemią, oraz „stworzenie warunków dla odrodzenia samorządu wiejskiego”.

W nowej sytuacji działacze niezależni ze środowisk wiejskich utworzyli jednolitą reprezentację. 7 września 1980 roku w Warszawie powstał nowy Komitet NSZZ Rolników, powiększony o członków Komitetów Samoobrony Chłopskiej i Ośrodka Myśli Ludowej. Równocześnie rolnicy zaczęli oddolnie tworzyć rozmaite własne organizacje związkowe o zasięgu lokalnym. 1 września 1980 roku we wsi Makówiec powołano Komitet Założycielski Chłopskiego Związku Zawodowego Ziemi Dobrzyńskiej. Nowe ośrodki powstały spontanicznie pod różnymi nazwami w wielu miejscach, od Wielkopolski po Dolny Śląsk

i Bieszczady. Brak wzorców postępowania i informacji powodował, że zwracano się o pomoc do NSZZ „Solidarność”, działaczy ludowych i katolickich.

17 września 1980 roku w Lipnie, przy udziale Michała Jagły, przyjęto statut i utworzono Komitet Założycielski Chłopskiego Związku Zawodowego Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw ze Stanisławem Janiszem na czele. Z kolei 21 września 1980 roku swój statut – opracowany przez Henryka Bąka – otrzymał NSZZ Rolników. W skład utworzonego w Warszawie Komitetu Założycielskiego, oprócz uczestników niezależnego ruchu chłopskiego sprzed sierpnia 1980 roku, weszli inicjatorzy nowych struktur terenowych, ogółem mieszkańcy wsi z 13 spośród 49 ówczesnych województw. Przewodniczącym Komitetu został Zdzisław Ostatek (rejestrowany przez SB jako TW „Karol”), a punkt informacyjny umieszczono w warszawskim domu Marzeny i Wiesława Kęćików – faktycznych organizatorów Związku. 24 września delegacja NSZZ Rolników, wspólnie z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”, złożyła statut do rejestracji sądowej. 2 października 1980 roku dr Gabriel Janowski ogłosił powstanie Samorządnego Związku Producentów Rolnych, który początkowo przyjął formułę stowarzyszenia o zasięgu ogólnopolskim, a w jego Komitecie Organizacyjnym znaleźli się rolnicy z 17 województw, głównie absolwenci SGGW i studenci.

Władze PRL próbowały przeciwdziałać zakładaniu nowych organizacji na wsi. Cenzura w mediach zablokowała informacje na ten temat, nadano też skompromitowanym kółkom rolniczym uprawnienia związku zawodowego rolników indywidualnych. Decyzje te, forsowane przez oficjalną propagandę i aparat państwowy, wywoływały protesty działaczy niezależnych.

Jesienią 1980 roku stopniowo wykrystalizowały się trzy główne nurty związkowe ruchu solidarnościowego na wsi. Animozje między nimi podsyciła SB, która uważała wszystkie związki zawodowe rolników za formacje antysocjalistyczne. Na zjeździe w Krakowie 19 października 1980 roku do nazwy NSZZ Rolników dodano hasło „Solidarność Wiejska”. Statut tego związku przewidywał, że członkami mogą być nie tylko rolnicy indywidualni, ale także pracownicy sektora państwowego i spółdzielczego. Kontrowersje budziła też centralistyczna struktura związkowa. 4 listopada 1980 roku w Gdańsku utworzono konkurencyjną Krajową Radę Porozumiewawczą Chłopskich Niezależnych Związków Zawodowych „Solidarność Chłopska” jako federację autonomicznych związków wojewódzkich, zrzeszających wyłącznie chłopów. Temu nurtowi bliskie były wartości ruchu ludowego i agrarystyki.

Mimo różnic i animozji personalnych, przedstawiciele trzech nurtów związkowych występowali wspólnie wobec władz PRL, między innymi podczas rozmów w Ministerstwie Rolnictwa. Wspólne było też żądanie rejestracji związków zawodowych rolników. Sąd Wojewódzki w Warszawie 29 października 1980 roku oddalił jednak wnioski w tej sprawie. Według danych władz, w tym czasie akces do nowych związków zgłosiło 40 tysięcy rolników. Kierownictwo PZPR (wspierane przez sojuszników z ZSL) – naciskane przez towarzyszy radzieckich – obawiało się reaktywowania PSL i prawdziwego sojuszu robotniczo-chłopskiego między „Solidarnością” miejską i wiejską.

Opór władz przyspieszył jednoczenie ruchu solidarnościowego na wsi. W grudniu 1980 roku uzgodniono wstępnie statut i nazwę wspólnego związku zawodowego rolników indywidualnych. Rozprawie w Sądzie Najwyższym 30 grudnia 1980 roku w sprawie rejestracji „Solidarności Wiejskiej” towarzyszyła manifestacja rolników na ulicach stolicy. Dzień wcześniej, w Ustrzykach Dolnych rozpoczął się pierwszy w PRL strajk okupacyjny, a protestujący domagali się między innymi rejestracji NSZZ Rolników.

(awk)

Zbrosza Duża. Obelisk upamiętniający powstanie w 1978 roku Komitetów Samoobrony Chłopskiej
Łowiska. Kamień upamiętniający powołanie Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Rzeszowskiej w 1978 roku

Po podpisaniu porozumień społecznych w sierpniu i wrześniu 1980 roku w środowisku wiejskim rozpoczęły się działania, zmierzające do powołania niezależnej i samorządnej organizacji, reprezentującej interesy rolników. W całej Polsce powstawały komitety założycielskie rolniczych związków zawodowych, z reguły obejmujące swym zasięgiem obszar województwa. Wkrótce wykrystalizowały się trzy nurty o zasięgu ogólnopolskim, czyli NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska”, NSZZ „Solidarność Chłopska” oraz NSZZ RI „Solidarność”, natomiast w grudniu 1980 roku podjęto pierwsze próby opracowania wspólnego statutu i zarejestrowania Związku. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że to właśnie w styczniu spór o prawne uregulowanie działalności rolniczych związków zawodowych wszedł w decydującą fazę, a podejmowane wówczas inicjatywy głównych ośrodków ruchu na wsi przybliżyły długo oczekiwany moment zjednoczenia.

Jednym z najważniejszych symboli walki rolników o prawo do swobodnego zrzeszania się były, dziś już niemal legendarne, strajki rzeszowsko-ustrzyckie, które z czasem stały się ważnym elementem tożsamości całego ruchu związkowego na wsi. Przyczyną konfliktu była niesprawiedliwa polityka władz PRL wobec rolników, co na terenie Bieszczadów wyrażało się w działaniach Urzędu Rady Ministrów, związanych z przejmowaniem coraz to nowych potaci ziemi rolnej, przekształcanej następnie w ośrodki wypoczynkowo-turystyczne (między innymi w Arłamowie). Postępowanie rządu wiązało się z licznymi szikanami wobec miejscowej ludności, którą w brutalny sposób wysiedlano, pozbawiając przy tym poszkodowanych prawa do uzyskania godziwych odszkodowań za poniesione straty.

29 grudnia 1980 roku członkowie powołanej kilka tygodni wcześniej Federacji Robotników, Rolników i Innych Grup Zawodowych Bieszczadów NSZZ „Solidarność” rozpoczęli strajk okupacyjny w Urzędzie Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych. W skład kierownictwa protestu weszli: Mieczysław Barlewicz, Antoni Cycoń, Bolesław Hulewicz, Kazimierz Kołodziński, Franciszek Łysyganicz, Wieńczysław Nowacki, Wiesław Procyk, Kry-

styna Prokop-Kur, Józef Sabara, Władysław Włodarczyk i Antoni Wojnarowicz.

2 stycznia członkowie „Solidarności” z Rzeszowa w budynku należącym wcześniej do Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych rozpoczęli strajk, do którego włączyli się rolnicy z „Solidarności Wiejskiej”. Dzięki temu katalog żądań, stawianych przez strajkujących, został poszerzony o postulaty, dotyczące między innymi podpisania porozumienia w Ustrzykach Dolnych czy rejestracji NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska”. W powstałym z połączenia Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” i Komitetu NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska” jednym Komitecie Strajkowym przewodniczącym został Jan Ogrodnik, a jego zastępcami zostali mianowani Jan Kułaj oraz Kazimierz Kościak; ważną rolę w jego pracach odgrywał Józef Ślisz. Działacze rolniczy wysunęli dezyderaty, związane z gospodarowaniem ziemią, inwestycjami na wsi, rozwojem szkolnictwa, a także budownictwa sakralnego.

Strajk w Rzeszowie bardzo szybko został przekształcony w protest ogólnopolski, dlatego wojewódzkie komitety założycielskie rolniczych związków zawodowych delegowały swoich przedstawicieli do udziału w akcji. Naturalnie obie protestujące grupy – w Rzeszowie i Ustrzykach – starały się nawiązać współpracę, co spotkało się ze zdecydowanym przeciwdziałaniem władz. 12 stycznia MO zatrzymała trzech członków komitetu strajkowego w Ustrzykach Dolnych, a pozostali uczestnicy protestu zostali wyprowadzeni z budynku UMiG. Część przedostała się do budynku byłej WRZZ, niektórzy wrócili do Ustrzyk, gdzie kontynuowano protest w siedzibie lokalnej „Solidarności”. Pomoc dla walczących o swoje prawa rolników zadeklarowała Krajowa Komisja Porozumiewawcza NSZZ „Solidarność”, zaś 27 stycznia do Rzeszowa przybyli Lech Wałęsa i Bogdan Lis. Choć zaangażowanie pracowniczej „Solidarności” nie przyniosło jeszcze konkretnych rezultatów, już samo wyartykułowanie podczas negocjacji potrzeby prawnego uregulowania kwestii zrzeszania się rolników ponownie rozbudziło nadzieję i pomogło przetrwać najtrudniejszy okres.

Warszawa. Manifestacja w sprawie rejestracji „Solidarności Wiejskiej”

Ustrzyki Dolne. Rozmowy protestujących rolników z komisją rządową

STYCZEŃ

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
28	29	30	31	1 Strajk rolników w Ustrzykach Dolnych	2 Strajk w budynku WRZZ w Rzeszowie	3
4	5 Strajk rolników w Rzeszowie	6 Powołanie WKZ NSZZ RI „Solidarność” województwa tomżyńskiego	7 Rozmowy z delegacją rządową w Ustrzykach Dolnych	8 KKP popiera postulaty strajku w Rzeszowie	9	10 Złożenie statutu NSZZ RI „Solidarność” do rejestracji
11	12 Rozmowy zjednoczeniowe w Bydgoszczy	13 Rozbicie strajku w Ustrzykach Dolnych przez ZOMO	14 Przeniesienie strajku do Rzeszowa	15	16	17 Wytyczne Biura Politycznego KC PZPR
18 Przejmowanie przez kółka rolnicze postulatów zgłaszanych przez NSZZ RI „Solidarność”	19 Próby powołania przez władze branżowych organizacji rolnych	20 NSZZ „Solidarność” ogłasza ultimatum strajkowe	21	22 Rolnicy protestują we Włocławku, w Bydgoszczy i Inowrocławiu	23 Biskup przemyski u strajkujących w Rzeszowie	24
25	26 Manifestacje rolnicze we Włocławku	27 Strajk głodowy rolników protestujących w Świdnicy	28 Poparcie NSZZ „Solidarność” dla RI „S”	29 W Rzeszowie spotkanie Stanisława Ciołka z protestującymi rolnikami	30 W Bydgoszczy kolejne rozmowy zjednoczeniowe	31 Władze PRL nie wyrażają zgody na rejestrację „Solidarności Wiejskiej”

Od początku lutego we wszystkich regionach działacze chłopscy organizowali akcje protestacyjne, podczas których wyrażano solidarność ze strajkującymi w Rzeszowie. 2 lutego w Toruniu rolnicy przemaszerowali spod bazyliki katedralnej Świętych Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty przez Stary Rynek, a następnie ulicami: Słowackiego, Sienkiewicza, Gagarina do Auli Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, w której odbyło się spotkanie przedstawicieli środowiska wiejskiego, poświęcone kwestii powołania i zalegalizowania wspólnej reprezentacji oraz poparcia dla strajku w Rzeszowie.

Nieprzypadkowo kwestia zjednoczenia ruchu związkowego na wsi została rozstrzygnięta właśnie w Rzeszowie. Podczas spotkania w tym mieście przedstawiciele trzech głównych organizacji 4–5 lutego podjęto decyzję o zintegrowaniu związków zawodowych, odkładając formalne powołanie struktur centralnych do czasu rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy wniosku, dotyczącego rejestracji „Solidarności Wiejskiej”. Na osobną uwagę zasługuje także zaangażowanie hierarchów Kościoła katolickiego, którzy chętnie wspierali ruch solidarnościowy na wsi. Bez wątplenia, w procesie starań rolników o zalegalizowanie niezależnych struktur związkowych, istotne było poparcie kardynała Stefana Wyszyńskiego dla strajkujących, wyrażone podczas audiencji dla przedstawicieli związków zawodowych rolników 6 lutego. Rolnicy mogli liczyć na pomoc kurii diecezjalnych, parafii, zakonów oraz wszystkich środowisk katolickich, działających wówczas w Polsce.

Jako że Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw prawnych do zarejestrowania „Solidarności Wiejskiej”, czotowi działacze trzech ośrodków związkowych spotkali się po rozprawie 10 lutego na terenie SGGW-AR i powołali 33-osobowy Tymczasowy Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność”. Trzy dni później, podczas jego pierwszego spotkania w Bydgoszczy, doszło do zmiany nazwy, podjęto bowiem uchwałę o powołaniu Krajowej Komisji Porozumiewawczej jako tymczasowego organu przedstawicielskiego NSZZ RI „Solidarność” do czasu ogólnopolskiego zjazdu delegatów. Przewodniczącym 15-osobowego Prezydium KKP

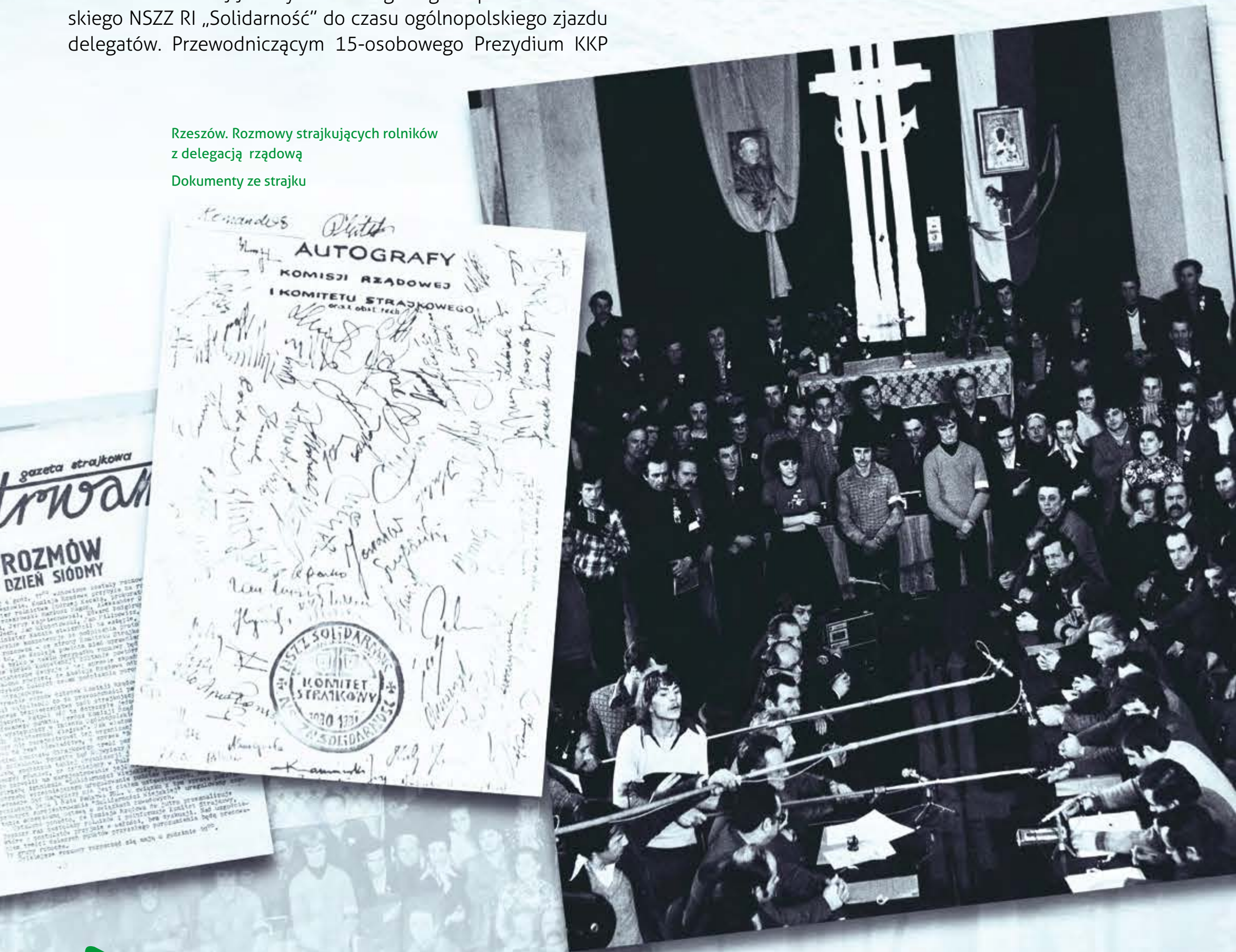
NSZZ RI „Solidarność” został Witold Hatka. Ponadto przyjęto, że obowiązujący dla całej organizacji będzie statut, złożony 10 stycznia 1981 roku w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie przez Gabriela Janowskiego, a na tymczasową siedzibę władz krajowych wybrano Bydgoszcz. Ustalono również datę walnego zjazdu delegatów, który miał się odbyć 6 marca w Szczecinie (ostatecznie zorganizowano go w Poznaniu).

Protesty w południowo-wschodniej Polsce zakończyły się 18 lutego w Rzeszowie i 20 lutego w Ustrzykach Dolnych podpisaniem porozumień, które tak naprawdę stanowiły integralną całość. Choć nie przyniosły one przełomu w kwestii legalizacji niezależnej działalności związkowej na wsi, ich znaczenie polegało na długofalowych skutkach rozpoczętych wtedy zmian zbiorowej świadomości. Jak słusznie zauważyła Barbara Fedyszak-Radziejowska, w trakcie strajków w Rzeszowie i Ustrzykach Dolnych „podstawowe wartości potęczyły miasto i wieś w solidarną wspólnotę”. Już sam fakt, że władze zdecydowały się podpisać porozumienie, którego stroną był Komitet Strajkowy, działający w imieniu rolniczego związku, dawało nadzieję na rejestrację.

W podpisaniu porozumienia rzeszowskiego wzięli udział reprezentanci komisji rządowej w składzie: Andrzej Kacała, Jerzy Wojciechowski, Marian Magoń, Aleksander Merker, Henryk Pracki, Mieczysław Serwiński, Jan Kłopotowski i Wojciech Ratyński oraz członkowie komitetu strajkowego: Jan Kułaj, Katarzyna Bielańska, Jan Antoń, Józef Ślisz, Władysław Mazur, Władysław Żabiński, Czesław Opolski, Władysław Zaguła, Józef Pelc, Jan Karuś, Jerzy Rożdżyński, Artur Balazs i Henryk Cząstka. Porozumienia obejmowały wiele sfer, między innymi gwarancje prawne dla gospodarstw indywidualnych, kwestie zaopatrzenia wsi w artykuły konsumpcyjne, zmiany w przepisach emerytalnych oraz rozwoju szkolnictwa. Na straży realizacji wszystkich ustaleń miała stać, utworzona przy współudziale KKP NSZZ „Solidarność”, Komisja ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich.

Rzeszów. Rozmowy strajkujących rolników z delegacją rządową

Dokumenty ze strajku

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

Poniedziałek

1

Pięcioletni manifestacja związku RI w Grójcu

8

W Bydgoszczy odbywa się wielka manifestacja chłopska

15

Przyjazd Lecha Wałęsy do strajkujących w Rzeszowie

22

We Włodzimierzu zjazd zjednoczeniowy Podhala

Wtorek

2

Wieloletni manifestacja rolników w Toruniu

9

Poparcie Episkopatu Polski dla chłopskiego związku

16

Przyjazd komisji rządowej do strajkujących

23

Środa

3

Przyjęcie rolników przez prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego

10

W Warszawie Ministerstwo Sprawiedliwości uznaje próby tworzenia NSZZ rolników za nielegalne

17

Wznowienie rozmów pod przewodnictwem ministra Kacały

24

Czwartek

4

11

Podpisanie porozumień z delegacją rządową

25

Piątek

5

Próba spotkania protestujących z Wojciechem Jaruzelskim

19

Uroczyste zakończenie strajku rzeszowskiego

26

W Warszawie marszałek Sejmu Stanisław Gucwa kwestionuje sens istnienia rolniczej „S”

Sobota

6

W Warszawie prymas Polski Stefan Wyszyński udziela poparcia delegatom związków rolniczych

13

W Bydgoszczy powstaje Krajowa Komisja Porozumiewawcza NSZZ RI „Solidarność”

20

W Ustrzykach Dolnych zostaje podpisane porozumienie w sprawie „postulatów bieszczadzskich”

27

Niedziela

7

W Warszawie prymas Polski Stefan Wyszyński rozmawia z I sekretarzem KC PZPR Stanisławem Kanią o rolniczej „S”

14

Ogólnopolskie poparcie dla strajkujących w Rzeszowie

21

W Bydgoszczy ogłoszenie krajowego zjazdu na 8 marca

28

Zorganizowany 8–9 marca Ogólnopolski Zjazd Delegatów NSZZ RI „Solidarność” w Poznaniu był wielkim świętem demokracji, na które przybyło około 1500 osób z całej Polski, w tym między innymi Lech Wałęsa. Zjazd rozpoczęła msza święta, odprawiona w kościele dominikanów przez arcybiskupa Jerzego Strobę. Następnie uczestnicy udali się do budynku Opery Poznańskiej gdzie zapadły najważniejsze dla Związku decyzje. Dwudniowe obrady zakończyły się wyborem władz krajowych. Przewodniczącym Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność” został Jan Kutaj. W Prezydium znaleźli się także: Jan Antoń, Piotr Baumgart, Gabriel Janowski (zostali zastępcami przewodniczącego), Andrzej Chałupnik (sekretarz) oraz Roman Bartoszcze, Stanisław Chrobak, Jan Ciosek, Jan Frycze, Janusz Rożek, Katarzyna Bielańska i Józef Ślisz. Ponadto do OKZ weszli delegaci województw, członkowie Komisji ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich (26 osób), jeden uczestnik strajku głodowego w Świdnicy i reprezentant strajkujących w Jeleniej Górze.

Równoległe do konfliktu wokół legalizacji NSZZ RI „Solidarność” toczył się spór o kształt kótek rolniczych, które w intencji władz PRL miały pełnić funkcję związku zawodowego rolników i równocześnie być konkurencją dla rolniczej „Solidarności”. Główny spór o kształt i przyszłość kótek rolniczych przeniósł się wkrótce do województwa bydgoskiego. 16 marca kilkudziesięciosobowa grupa rolników proklamowała strajk okupacyjny w siedzibie WK ZSL w Bydgoszczy, domagając się uznania przez władze Zjazdu i Rady Wojewódzkiego Związku Kótek Rolniczych, udostępnienia na potrzeby tej organizacji pomieszczeń biurowych, uznania kótek rolniczych za jednostki gospodarczo-usługowe, a NSZZ RI „Solidarność” za społeczno-zawodową reprezentację rolników, a także zagwarantowania bezpieczeństwa uczestnikom protestu oraz przekazania całego Funduszu Rozwoju Rolnictwa do dyspozycji samorządu wiejskiego.

Bardzo szybko okazało się, że wsparty przez NSZZ „Solidarność” i krajowe władze rolniczego związku protest w Byd-

goszczy może pomóc w rozwiązaniu kryzysu rejestracyjnego. Kolejnym etapem starań o nagłośniecie akcji i przybliżenie głównych celów OKS miały być wystąpienia przedstawicieli pracowniczej „Solidarności” oraz NSZZ RI „Solidarność” podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej. Wbrew wcześniejszym ustaleniom, reprezentantów związków zawodowych w ogóle nie dopuszczono do głosu, a w wyniku interwencji ZOMO, doszło do pobicia trzech działaczy: Michała Bartoszcze, Mariusza Łabentowicza i Jana Rulewskiego. Wydarzenia w budynku Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy zaostriżyły konflikt, w którego rozwiązanie niemal natychmiast zaangażowały się KKP oraz rząd.

Manifestacyjny pokaz siły władz wywołał natychmiastową reakcję struktur NSZZ „Solidarność”. Na terenie zakładów pracy powstawały komitety strajkowe, które rolnicy zaopatrywali w żywność. Zerwanie rozmów i coraz bardziej realna perspektywa otwartego konfliktu między „Solidarnością” i PZPR, zmusiły działaczy związkowych do rozpoczęcia przygotowań na wypadek kolejnych prowokacji ze strony władz. Podczas posiedzenia KKP NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy 23–24 marca ustalono, że strajk ostrzegawczy zostanie przeprowadzony 27 marca w godzinach 8.00–12.00 (był to jeden z największych protestów w historii Polski), a strajk generalny cztery dni później, jeśli wcześniej nie uda się osiągnąć porozumienia z władzami państwowymi.

Ostatecznie podpisane 30 marca porozumienie warszawskie odsunęło realną groźbę konfrontacji i znacznie rozładowało napięcie na linii rząd – „Solidarność”. Władze zobowiązały się wyjaśnić sprawę pobicia związkowców, wskazać i ukarać winnych oraz przyspieszyć prace nad ustawą o związkach zawodowych i prawie rolników do zrzeszania się. Kompromis osiągnięty w stolicy poprawił sytuację strajkujących w Bydgoszczy rolników, lecz nie rozstrzygnął sprawy rejestracji NSZZ RI „Solidarność”.

Poznań. 1500 delegatów przed budynkiem opery
Poznań. Rozpoczęcie Zjazdu Zjednoczeniowego

MARZEC

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
1	2	3	4 Stan liczebny RI „S” na marzec wynosił 300 tys. osób	5 W MSW powstaje Wydział VIII, który ma się zajmować działalnością antysocjalistyczną na wsi	6 W Warszawie w Sejmie ZSL neguje sens istnienia RI „S”	7 Masowe przeprowadzanie rozmów ostrzegawczych przez SB
8 W Poznaniu odbywa się zjazd zjednoczeniowy ruchu związkowego na wsi	9 Powstanie NSZZ RI „Solidarność”	10 Jan Kutaj przewodniczącym OKZ NSZZ RI	11	12	13 Episkopat Polski wspiera prawa rolników	14
15 Wniesienie przez RI „S” projektu ustawy	16 Rozpoczyna się strajk okupacyjny rolników w siedzibie ZSL w Bydgoszczy	17 W Bydgoszczy powstaje Ogólnopolski Komitet Strajkowy NSZZ RI „Solidarność”	18	19 W Bydgoszczy dochodzi do prowokacji i pobicia działaczy „S”	20	21
22 Gotowość strajkowa rolników na terenie całego kraju	23	24 Powołanie reżimowego związku zawodowego rolników	25 Antysolidarnościowa polityka Związku Kótek Rolniczych	26 Prymas Polski Stefan Wyszyński angażuje się w rejestrację rolniczej „S”	27	28
29	30	31 Upublicznienie zdjęcia spalonej stodoły Romana Bartoszcze	1	2	3	4

Pryncypialne stanowisko władz w kwestii zarejestrowania NSZZ RI „Solidarność” zdecydowanie utrudniało prowadzenie negocjacji, choć rolnicy wykonali w kwietniu kilka gestów, które miały ułatwić rozwiązanie sporu. Przyspieszeniu porozumienia służyło między innymi spotkanie 6 kwietnia reprezentantów OKZ z prezesem NK ZSL Stanisławem Gucwą i członkiem Biura Politycznego KC PZPR Kazimierzem Barcikowskim, podczas którego rozmawiano o możliwościach opublikowania deklaracji, dotyczącej intencji oraz głównych celów, przyjętych przez Związek. Nazajutrz przedstawiciele OKS oraz OKZ NSZZ RI „Solidarność” przedstawili na posiedzeniu Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Przestrzegania Porozumień Społecznych dokument pod tytułem *Deklaracja o celach i charakterze NSZZ RI „Solidarność”*, w którym wyraźnie zakomunikowano rezygnację z ambicji politycznych i skoncentrowanie działań na „ochronie godności, praw i interesów rolników indywidualnych”. Był to zatem akt dobrej woli i wyciągnięcie ręki do rządzących.

Bez wątpienia, decydujące znaczenie dla przyszłości NSZZ RI „Solidarność” miało zaangażowanie kardynała Stefana Wyszyńskiego, który w poufnych rozmowach z kierownictwem partyjno-administracyjnym (Prymasa reprezentował prof. Romuald Kukułowicz) zdecydowanie bronił prawa rolników do posiadania własnej organizacji. Tymczasem pomimo wcześniejszych ustaleń, że rozmowy między rolnikami a komisją rządową zostaną wznowione najpóźniej w połowie kwietnia, delegacja ministerialna w ogóle nie przyjechała do Bydgoszczy, co odczytano jako przejaw lekceważenia protestujących. Przeciągające się negocjacje na temat możliwości zalegalizowania NSZZ RI „Solidarność” budziły coraz większą irytację strajkujących w Bydgoszczy, dlatego w odpowiedzi na niejed-

noznaczne stanowisko władz, podjęto decyzję o rozszerzeniu akcji strajkowej i okupacji kolejnej siedziby „partii ludowej”, tym razem w Inowrocławiu.

Rozpoczęta 16 kwietnia rano akcja protestacyjna w Inowrocławiu była jedną z ostatnich i zarazem najbardziej radykalnych (część uczestników rozpoczęła strajk głodowy) odston konfliktu wokół kwestii zarejestrowania NSZZ RI „Solidarność”, która przyniosła przełom w negocjacjach. Po tym gdy 17 kwietnia 1981 roku 33 rolników z ośmiu województw rozpoczęło głodówkę w sanktuarium na Jasnej Górze, a gotowość do podjęcia akcji protestacyjnych zapowiedziano w innych regionach, władze podjęły decyzję o wznowieniu rozmów w Bydgoszczy. 17 kwietnia podpisano porozumienie, w myśl którego rząd miał najpóźniej do 10 maja 1981 roku zwrócić się do Sejmu o stworzenie podstaw prawnych, umożliwiających rejestrację związków zawodowych rolników indywidualnych na takich samych zasadach, jak związków robotniczych. W praktyce oznaczało to zgodę na legalizację NSZZ RI „Solidarność”.

Ponadto zagwarantowano nieskrępowany rozwój rolniczej „Solidarność” do czasu zarejestrowania tej organizacji, a także udział jej przedstawicieli w pracach nad ustawą o związkach zawodowych oraz ustawami o samorządzie rolniczym. W porozumieniu bydgoskim ponownie podkreślono, że ustalenia zawarte w Rzeszowie i Ustrzykach Dolnych będą nadal realizowane, w dodatku władze zobowiązały się udostępnić działaczom NSZZ RI „Solidarność” nowe lokale oraz obiecały przydział środków niezbędnych do prowadzenia działalności statutowej. Z ramienia OKS porozumienie podpisali między innymi: Michał Bartoszcze, Piotr Bartoszcze, Roman Bartoszcze, Witold Hatka, Kamil Matuszewski, Urban Matuszewski oraz Stanisław Mojzesowicz; swoje podpisy złożyli również członkowie OKZ: Jan Kułaj, Artur Balazs, Piotr Baumgart, Stanisław Janisz, Gabriel Janowski, Henryk Kapsa, Henryk Kaźmierski i Józef Ślisz.

Zakończenie strajku i podpisanie porozumienia bydgoskiego
Bydgoszcz. Strajk rolników

40 KWIETCIEŃ

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
29	30	31	1	2	3	4
			Episkopat Polski ponownie upomniał się o rolników	Prymas Polski Stefan Wyszyński przyjął prezydium OKZ NSZZ RI „Solidarność”	W Bydgoszczy rozpoczęły się rozmowy władz PRL ze strajkującymi	Pierwsze posiedzenie Komisji ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich
5	6	7	8	9	10	11
		W Sejmie OKZ o celach rolniczej „S”				Na SGGW w Warszawie krytycznie o projekcie ustawy o samorządzie rolnym
12	13	14	15	16	17	18
W Bydgoszczy OKZ NSZZ RI „Solidarność” zatwierdził deklarację złożoną w Sejmie	W TVP pierwszy raz pojawili się działacze NSZZ RI „Solidarność”			W Inowrocławiu rozpoczął się strajk rolników w siedzibie ZSL	Podpisanie porozumień „bydgoskich”. Zakończenie strajku	
19	20	21	22	23	24	25
			W Watykanie Jan Paweł II przekazał pozdrowienia dla polskich rolników	Rozmowy Komisji ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich w Ministerstwie Rolnictwa		
26	27	28	29	30	1	2
	W Warszawie Prezydium OKZ złożyło wniosek o rejestrację NSZZ RI „Solidarność”					

Euforia wywołana podpisaniem porozumienia gwarantującego swobodną działalność rolniczej „Solidarności” udzieliła się całemu społeczeństwu. W kraju otwarcie manifestowano radość z odniesionego zwycięstwa, przede wszystkim w trakcie organizowanych wtedy niezależnych obchodów świąt patriotycznych i uroczystości religijnych. Uczestniczyli w nich także rolnicy, wzbogacając pochody i przemarsze w miastach o elementy ludowe (asysta kosynierów, delegacje w strojach regionalnych). Na osobną uwagę zasługuje fakt, że z inicjatywy NSZZ RI „Solidarność” (przy współudziale NSZZ „Solidarność” i NZS) 3 maja w Toruniu zorganizowano pierwszą po okresie zniewolenia manifestację z okazji święta Konstytucji 3 maja. Przemarsz ponad 5000 uczestników, reprezentujących wszystkie gminy województwa toruńskiego, w asyście kosynierów z Nowego Rynku ulicami: Świętej Katarzyny, Wały Generała Sikorskiego i Dzierżyńskiego (obecnie Chełmińska) na Rynek Starego Miasta, złożenie kwiatów przy pomniku Mikołaja Kopernika oraz msza polowa były wielkim, zbiorowym przeżyciem i jednocześnie manifestem wolnego społeczeństwa.

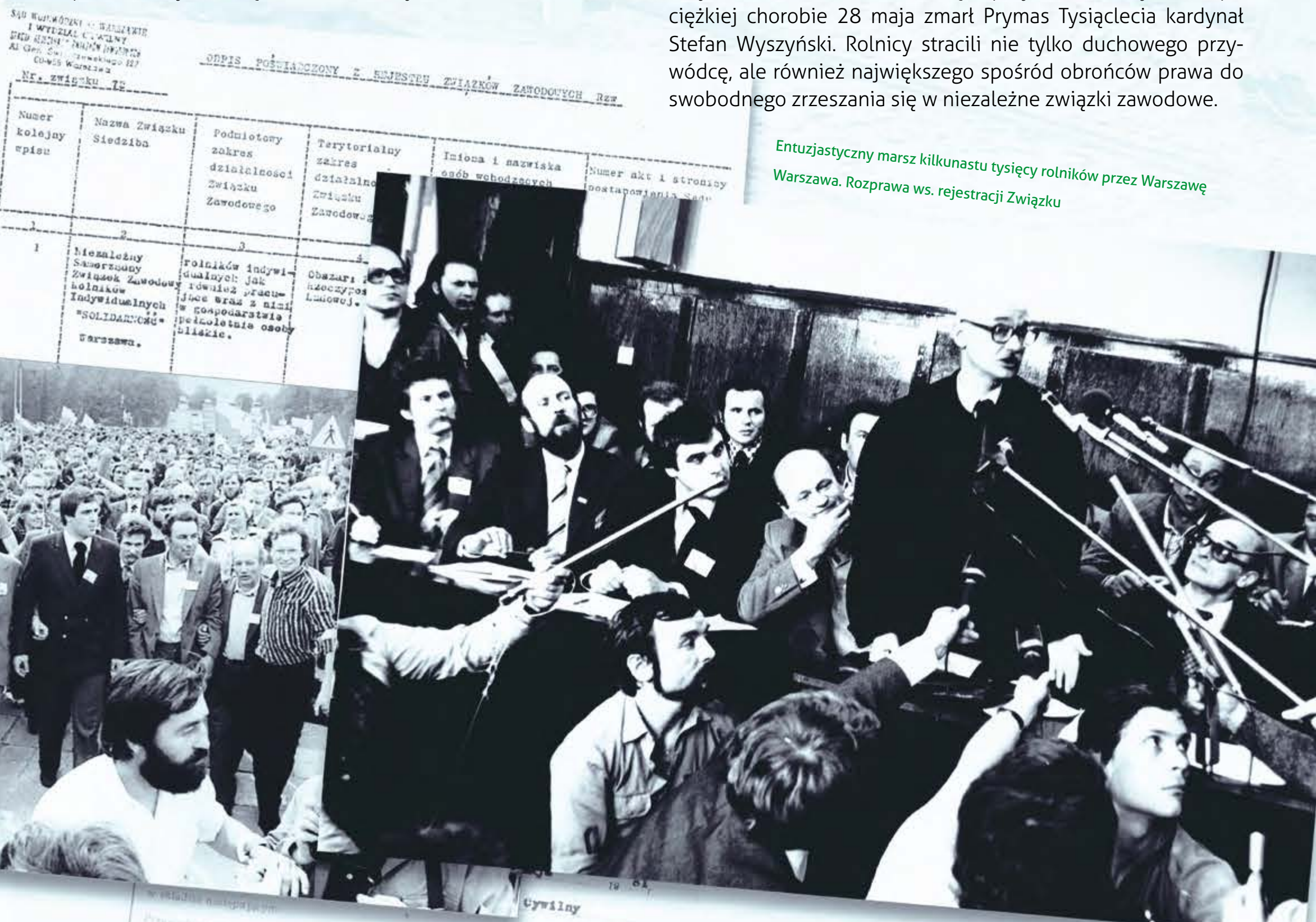
Pierwsza dekada maja upłynęła przede wszystkim na ostatnich przygotowaniach do rychłej rejestracji NSZZ RI „Solidarność”. Efektem porozumienia w Bydgoszczy były dwie ustawy z 6 maja 1981 roku: o związkach zawodowych rolników indywidualnych i o rejestracji kółek rolniczych, a także związków kółek i organizacji rolniczych. W ten sposób władze umożliwiły rejestrację Centralnego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych jako Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych. Pierwsza z wymienionych ustaw stanowiła, że do czasu zakończenia procesu legislacyjnego rolnicy mają prawo tworzyć związek zawodowy na zasadach właściwych dla pracowniczych związków zawodowych. Podczas zjazdu OKZ

9–10 maja 1981 roku w Szczecinie uchwalono między innymi regulamin obrad i zebrań OKZ NSZZ RI „Solidarność”, ale przede wszystkim dokonano ostatecznych zmian w statucie organizacji i wykreślono z niego zapis, dotyczący osobowości prawnej związków wojewódzkich.

12 maja w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie odbyła się rozprawa, dotycząca rejestracji NSZZ RI „Solidarność”. Zgromadzony przed budynkiem tłum, przede wszystkim działaczy rolniczych z całej Polski, niecierpliwie czekał na rozstrzygnięcie. Po wielu miesiącach walki, obfitującej w liczne dramaty i niekończące się spory, spełniło się pragnienie mieszkańców polskiej wsi – zarejestrowano Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Radość i wzruszenie udzieliły się wszystkim. Po ogłoszeniu wyroku rolnicy odśpiewali *Rotę* oraz hymn narodowy, a Jan Kułaj opuścił gmach sądu na rękach tłumy. Następnie zgromadzeni przemarszerowali pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie delegacje złożyły wieńce, po południu zaś w Domu Chłopa – przeznaczonym na siedzibę OKZ – zorganizowano konferencję prasową.

Już następnego dnia radość i dumą z osiągnięcia celu ustąpiły miejsca uczuciom smutku i przerażenia. Z Rzymu nadeszła dramatyczna wiadomość o zamachu na Ojca Świętego, która wywołała ogromne poruszenie w całym społeczeństwie. Spontanicznie organizowane spotkania modlitewne ponownie zjednoczyły cały naród, który niecierpliwie oczekiwał na kolejne doniesienia o stanie zdrowia Jana Pawła II. Z inicjatywy Michała Grabianki 17 maja na Rynku Staromiejskim w Toruniu została odprawiona msza święta w intencji ciężko rannego papieża oraz chorego kardynała Wyszyńskiego, w której udział wzięli między innymi Jan Kułaj. Koniec miesiąca przyniósł kolejny cios – po ciężkiej chorobie 28 maja zmarł Prymas Tysiąclecia kardynał Stefan Wyszyński. Rolnicy stracili nie tylko duchowego przywódcę, ale również największego spośród obrońców prawa do swobodnego zrzeszania się w niezależne związki zawodowe.

Entuzjastyczny marsz kilkunastu tysięcy rolników przez Warszawę
Warszawa. Rozprawa ws. rejestracji Związku

	Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
	26	27	28	29	30	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	1	2	3	4	5	6

1 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

2 W Szczecinie początek posiedzenia OKZ NSZZ RI „Solidarność”

3 W Toruniu msza św. w intencji Prymasa i Jana Pawła II z udziałem Jana Kułaj i tysięcy uczestników

4 W Warszawie Sejm uchwalił ustawy o związkach zawodowych RI

5 W Szczecinie OKZ Związku zaakceptował zmiany w statucie

6 Rejestracja NSZZ RI „Solidarność”

7 Przewodniczący Związku wystął telegram do rannego w zamachu Jana Pawła II

8 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

9 W Szczecinie początek posiedzenia OKZ NSZZ RI „Solidarność”

10 W Szczecinie OKZ Związku zaakceptował zmiany w statucie

11 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

12 Rejestracja NSZZ RI „Solidarność”

13 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

14 Przewodniczący Związku wystął telegram do rannego w zamachu Jana Pawła II

15 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

16 W Szczecinie początek posiedzenia OKZ NSZZ RI „Solidarność”

17 W Toruniu msza św. w intencji Prymasa i Jana Pawła II z udziałem Jana Kułaj i tysięcy uczestników

18 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

19 W Szczecinie OKZ Związku zaakceptował zmiany w statucie

20 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

21 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

22 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

23 W Szczecinie początek posiedzenia OKZ NSZZ RI „Solidarność”

24 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

25 Początek rozłamu w Związku

26 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

27 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

28 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

29 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

30 W Warszawie Sejmowa Komisja Prac Ustawodawczych o związkach zawodowych RI

31 Delegacja władz Związku na pogrzebie prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego

Po zarejestrowaniu Związku rozpoczęły się przygotowania do wyborów władz lokalnych, które miały poprzedzić ogólnopolski zjazd rolniczej „Solidarności”. Ponieważ jednak termin walnego zebrania delegatów kilka razy przekładano, ostatecznie nie doszło do niego przed wprowadzeniem stanu wojennego. W trakcie kilkunastu tygodni działaczom chłopskim w całej Polsce udało się stworzyć strukturę terenową silnej, niezależnej organizacji na wsi, która zgodnie ze statutem rozpoczęła starania o skuteczną obronę interesów gospodarstw rodzinnych w warunkach socjalizmu oraz wszechstronny rozwój obszarów wiejskich. Liczbę członków NSZZ RI „Solidarność” oceniano na od 800 tysięcy do 3 milionów osób.

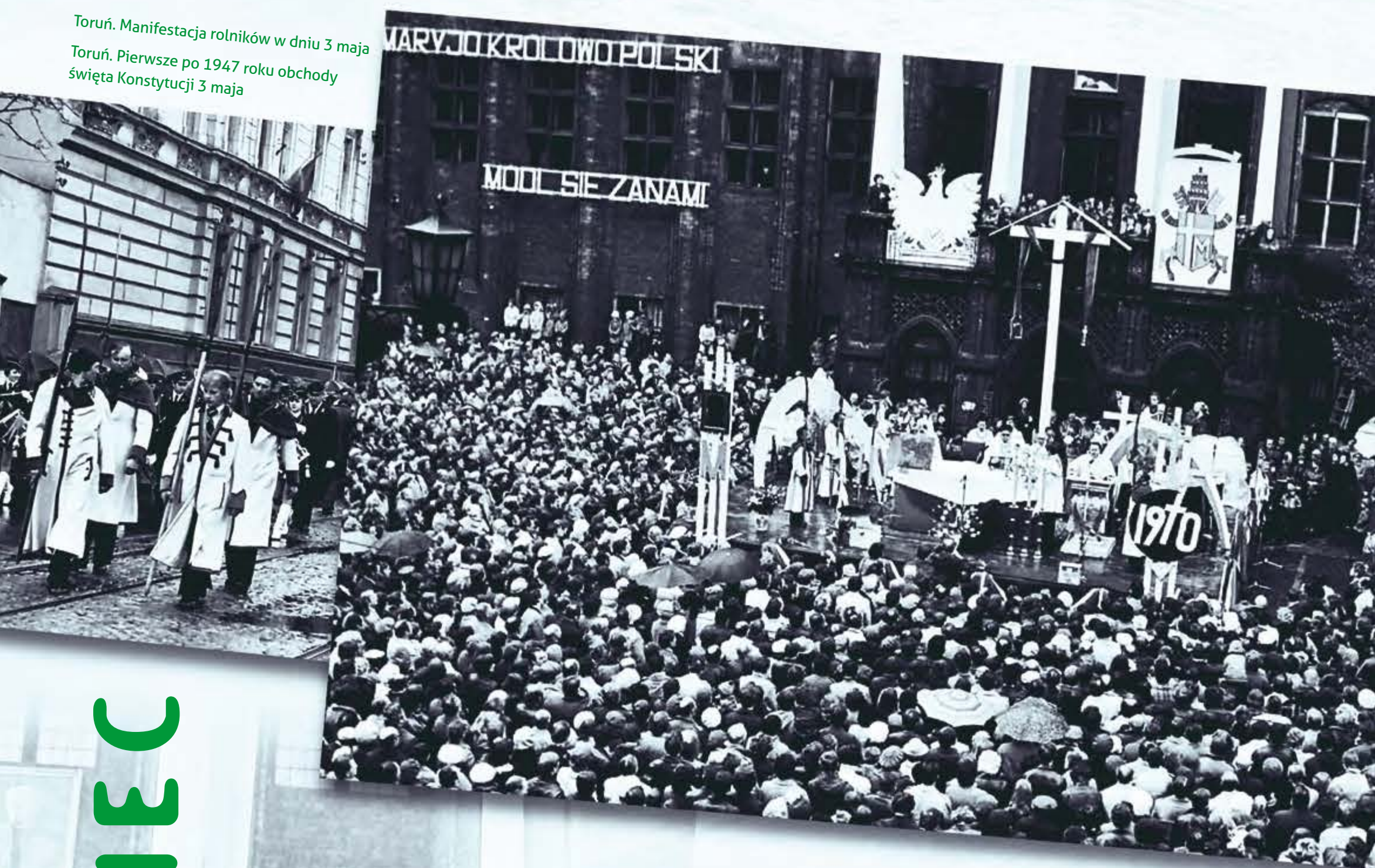
Strajki chłopskie w Rzeszowie i Ustrzykach Dolnych, kryzys bydgoski, a następnie rejestracja Związku przyczyniły się do wzrostu zainteresowania działalnością społeczną na wsi. W połowie 1981 roku wiele osób podejmowało decyzję o przystąpieniu do NSZZ RI „Solidarność”, który uzyskał autorytet, pozwalający na rozwinięcie dotychczasowych przedsięwzięć, jak też rozpoczęcie nowych projektów. W całym kraju otwierano biura i punkty konsultacyjne, a delegacje związkowe uczestniczyły w obchodach oficjalnych świąt. Niektóre z nich, na przykład Zielone Świątki, organizowały władze lokalne rolniczej „Solidarności”. Rozwijał się również ruch wydawniczy – na rynku prasowym zaczęły pojawiać się nowe tytuły czasopism, skoncentrowanych na analizowaniu najważniejszych tematów, związanych z funkcjonowaniem sektora rolno-spożywczego. W odpowiedzi na rosnącą potrzebę modernizacji szeroko pojętej edukacji społeczności wiejskiej i wynikającą z niej konieczność zapewnienia nowego zaplecza eksperckiego, 10 czerwca OKZ utworzył Krajowy Ośrodek Studiów i Ekspertyz NSZZ RI „Solidarność”. Do jego głównych zadań należało prowadzenie badań nad problemami wsi oraz opracowywanie dokumentów programowych, określających stanowisko Związku w ogólnopolskiej debacie nad przyszłością polskiego rolnictwa.

Związek znajdował się w stanie permanentnej kampanii wyborczej, przez co w kierownictwie władz krajowych stale dyskutowano nad koncepcją funkcjonowania struktur centralnych i regionalnych. Sceptyczna wobec polityki OKZ pozostawała grupa dawnych działaczy „Solidarności Chłopskiej”, którzy żądali przywrócenia statutowych zapisów o osobowości prawnej związków wojewódzkich. Swoje zastrzeżenia zgłaszali również inni reprezentanci środowiska wiejskiego, dlatego obok OKZ kształtowały się inne ośrodki ruchu związkowego. Centralne władze NSZZ RI „Solidarność” starały się powstrzymać proces rozbitcia, podejmując przy tym wiele działań statutowych, mających wzmocnić pozycję rolników w gospodarce PRL.

Jednym ze skutków posierpniowej odwilży był wzrost zainteresowania Zachodu sytuacją w Polsce i pomysłami rozwiązania kryzysu żywnościowego. W dniach 2–4 czerwca delegacja Związku w składzie: Roman Bartoszcze, Stanisław Janisz i Wojciech Obernikowicz udała się do Włoch, gdzie wymienieni odwiedzili kongres związków zawodowych drobnych rolników i robotników. Ponadto związkowcy wzięli udział w posiedzeniu Federacji Związków Zawodowych Pracowników Rolnych EWG, podczas którego uchwalono poprawki do statutu, umożliwiające przystąpienie do Federacji Związków Zawodowych z Europy Środkowo-Wschodniej. Działacze NSZZ RI „Solidarność” spotkali się również z Janem Pawłem II.

W dniach 9–18 czerwca we Włoszech przebywała oficjalna delegacja NSZZ RI „Solidarność”, która wzięła udział w kongresie Włoskiej Unii Pracy. Podczas tego wyjazdu doszło do spotkania Ojca Świętego z reprezentantami Związku: Janem Kułajem, Piotrem Baumgartem, Gabrielem Janowskim, Andrzejem Chałupnikiem, Janem Cioskiem, Januszem Rożkiem oraz Wiesławem Kęcikiem. Wziął w nim także udział ksiądz Czesław Sadłowski. Papieskie wsparcie miało szczególne znaczenie dla polskich rolników, którzy w następnych miesiącach musieli zmierzyć się z licznymi wyzwaniami.

Toruń. Manifestacja rolników w dniu 3 maja
Toruń. Pierwsze po 1947 roku obchody święta Konstytucji 3 maja

CZERWIEC

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
	1	2 Wyjazd związkowców na obrady Federacji Związków Zawodowych Pracowników Rolnych EWG do Rzymu	3 Związkowcy odwiedzili Jana Pawła II w klinice Gemelli w Rzymie	4	5	6
7	8	9	10 Powołanie Krajowego Ośrodka Studiów i Ekspertyz NSZZ RI „Solidarność”	11	12	13
14 W Olszanie zjazd przedstawicieli kół wiejskich NSZZ RI „Solidarność” Regionu Bieszczadów	15	16	17 Wizyta związkowców w apartamentach Jana Pawła II w Rzymie	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27 Spotkanie związkowców z przedstawicielami władz ZSL
28	29	30	1	2	3	4

Nie do przecenienia była rola, którą w historii NSZZ RI „Solidarność” odegrało polskie duchowieństwo. Zaangażowanie hierarchii kościelnej miało fundamentalne znaczenie szczególnie w pierwszej połowie 1981 roku, gdy rolnicy z całego kraju organizowali akcje protestacyjne, mające nakłonić władze państwowe do rozmów o legalizacji Związku. Decydujące w tej batalii było poparcie Prymasa Tysiąclecia kardynała Stefana Wyszyńskiego, zdecydowanie broniącego prawa rolników do zrzeszania się w niezależne związki. Stąd Episkopat Polski pod przewodnictwem nowego prymasa Polski arcybiskupa warmińskiego Józefa Glempa (7 lipca Jan Paweł II prekonizował go arcybiskupem metropolitą warszawskim, a także arcybiskupem metropolitą gnieźnieńskim) wydawał się jedyną instytucją, która mogła nakłonić zróżnicowane środowisko rolniczej „Solidarność” do podjęcia dialogu. 13 lipca, w trakcie zorganizowanego w siedzibie Sekretariatu Episkopatu Polski spotkania liderów związkowych, postanowiono między innymi zaproponować zawieszonym członkom OKZ powrót do pracy i powołać komisję statutową OKZ, która przygotowałaby projekt zmian na I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ RI „Solidarność”.

Uspokojenie sytuacji pozwoliło zwiększyć aktywność w innych obszarach działalności. Dzięki temu 17 lipca zawarto porozumienie między NSZZ RI „Solidarność” a zrzeszeniami hodowców i producentów rolnych, na podstawie którego Związek został uznany za jedynego reprezentanta interesów zawodowych rolników, natomiast zrzeszenia miały zająć się obroną interesów poszczególnych gałęzi produkcji rolnej. Jednocześnie umożliwiło to uporządkowanie kwestii składek członkowskich, które każdy członek „Solidarność” miał wpłacać na konto Związku.

Kwestie finansowe stały się przyczyną najpoważniejszego konfliktu NSZZ RI „Solidarność” z rządem. 6 lipca odbyło się spotkanie przedstawicieli Komisji ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich z Zespołem Międzyresortowym do Współpracy z Organizacjami Rolniczymi i Związkami Zawodowymi Rolników, podczas którego pierwszy raz pojawiła się kwestia rozdzielenia środków Funduszu Rozwoju Rolnictwa. 20 lipca władze krajowe rolniczej „Solidarność” zaprotestowały przeciwko faworyzującym CZKiOR zasadom, czyli planom obligatoryjnego przekazywania 20 procent budżetu na konto Związku Kółek Rolniczych. OKZ zażądał zamiany tego stanu rzeczy pod groźbą strajku podatkowego (od 1 września członkowie NSZZ RI „Solidarność” mieli wstrzymać się z opłaceniem trzeciej raty podatku rolnego). Już sama zapowiedź uruchomienia radykalnych środków sprzeciwu rzutowała na klimat rozmów z reprezentantami Ministerstwa, które trwały jeszcze wiele tygodni.

Ksiądz Prymas Józef Glemp z uczestnikami spotkania w Inowrocławiu
Ksiądz Prymas Stefan Wyszyński z rolnikami w siedzibie Episkopatu Polski

LIPIEC

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
28	29	30	1 Spotkanie OKZ NSZZ RI „S” z przedstawicielami Episkopatu	2	3	4
5 Inauguracja tygodnika „Rzeczycytopska” w Toruniu	6 Spotkanie Komisji ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich z rządem	7	8	9	10 Protest WKZ Słupsk przeciw podwyżce cen zboża	11 Zjazd OKZ NSZZ RI „S” w Warszawie
12 Pierwszy Zjazd Wojewódzki NSZZ RI „S” w Siedlcach	13 Spotkanie mediacyjne w siedzibie Episkopatu	14 OKZ zawiesza akcje protestacyjne	15 Zamówienie na druk miliona legitymacji związkowych	16	17 Porozumienie ze zrzeszeniami producentów branżowych	18
19	20 Protest Związku w sprawie zasad podziału środków z FRR	21 Przygotowania do druku tygodnika „Solidarność Rolników”	22	23 Przedzłowne spotkania z władzami wojewódzkimi	24	25
26	27	28	29	30	31	1

Stanowcze postawienie sprawy zmian w rozdysponowaniu FRR przyniosło potworny sukces. 17 sierpnia, podczas negocjacji w Ministerstwie Rolnictwa, zawarto porozumienie, zobowiązujące Radę Ministrów do przedłożenia nowego projektu ustawy, której zapisy odpowiadałyby ustaleniom rzeszowsko-ustrzyckim i równocześnie wprowadziłyby nowe zasady zarządzania środkami Funduszu, w tym pieniędzmi, zebranymi z trzeciej raty podatku. Rezultaty rozmów w Ministerstwie zostały przyjęte wśród członków NSZZ RI „Solidarność” z mieszanymi uczuciami. Swoje niezadowolenie z ustaleń wyrazili na przykład działacze związkowi z województwa toruńskiego, zwracając uwagę na ich ogólnikowy charakter i brak gwarancji zrealizowania planu naprawy. Na dodatek, cały sukces negocjacyjny stanął pod znakiem zapytania po tym, gdy CZKiOR oświadczył, że nie zrezygnuje z wpływów z FRR, nie rozliczy się ze środków wydanych przez ostatnie trzy lata ani nie przystanie na zamrożenie cen za usługi dla rolników. Ponieważ kontrakcja kótek rolniczych została wsparta przez władze państwowe, OKZ podtrzymał decyzję o rozpoczęciu strajku podatkowego, wzywając członków NSZZ RI „Solidarność” do udziału w proteście. Uczestnictwo w tej akcji sięgało nawet 70 procent, a w niektórych częściach Polski strajkowały w ten sposób całe gminy.

W sierpniu 1981 roku Krajowy Ośrodek Studiów i Ekspertyz NSZZ RI „Solidarność” przedstawił związkowy projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i ich rodzin. Związek rozpoczął intensywne rozmowy o współpracy z pracowniczą „Solidarnością” w kwestii zatrudnienia robotników przy pracach polowych. Poza tym rolnicza „Solidarność” starała się rozszerzyć swoją działalność w kierunku popularyzacji na pozio-

mie gmin programu ruchu solidarnościowego, który zakładał nowe warunki współpracy z administracją, dyrekcją RSP i SKR oraz lokalnymi instytucjami. 18 sierpnia w Rzeszowie utworzono Komisję Koordynacyjną Polski Południowo-Wschodniej (w jej składzie znaleźli się działacze z Krosna, Przemyśla i Rzeszowa) w celu realizacji takich postulatów, jak dysponowanie FRR. Ze względu na oportunistyczny charakter władz państwowych, rezultaty tej pracy przyniosły tylko częściowy sukces – 31 sierpnia Komisja ds. Realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich poinformowała przewodniczącą Sejmowej Komisji Rolnictwa i Przemysłu Spożywczego, że spośród 41 zapisów porozumień rząd zrealizował tylko 13 punktów.

Polityka władz państwowych w drugiej połowie 1981 roku koncentrowała się na próbach rozbitcia ruchu solidarnościowego na wsi i wprowadzenia do Związku osób, które można było wykorzystać w pracy operacyjnej. SB monitorowała sytuację w OKZ i rosnące wpływy krytyków linii, reprezentowanej przez Jana Kujawę. Dlatego z dużym zainteresowaniem odnotowano rejestrację 12 sierpnia „Solidarności Chłopskiej” Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw. Trzy dni później, w Trzyczynie niedaleko Bydgoszczy, podczas spotkania rolniczych działaczy z kilku regionów kraju (głównie reprezentujących nurt „Solidarności Chłopskiej”) utworzono Radę Porozumiewawczą Niezależnych Samorządnych Chłopskich Związków Zawodowych „Solidarność”. W perspektywie kolejnych akcji protestacyjnych, kłótnie o kształt ruchu związkowego ułatwiały działania bezpieki, ukierunkowane na wykorzystanie różnic wśród działaczy „Solidarności” do celów, związanych z przygotowywanym planem wprowadzenia stanu wojennego.

Warszawa. Protest rolników

Demonstracja przed ówczesną siedzibą Rady Ministrów (dziś Pałac Prezydencki)

SIERPIEŃ

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
26	27	28	29	30	31	1 OKZ NSZZ RI żąda realizacji Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich w sprawie FRR
2 Tygodnik „Rzeczychopska” odpowiada na próby zastraszania przez władze PRL	3	4 Władze oskarżają Związek o doprowadzenie do kryzysu żywnościowego	5	6	7	8
9	10	11	12 Rejestracja NSZZ „Solidarności Chłopskiej” Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw	13	14	15 Powstanie Rady Porozumiewawczej NSZZ „S” chłopskich związków
16	17 Porozumienie z Ministerstwem w sprawie FRR	18 Powstanie Komisji Koordynacyjnej Polski Południowo-Wschodniej NSZZ RI „S”	19	20	21	22
23	24	25	26	27 Przyjęcie władz Związku przez prymasa Józefa Glempa	28 Rząd zrywa porozumienie w sprawie FRR	29
30 Przedstawienie przez KOSE projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników	31 Poinformowanie Sejmu o realizacji 13 z 41 punktów Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich	1	2	3	4	5

Próby wyeliminowania Związku z życia społecznego nie miały szans powodzenia, przyczyniły się za to do zwiększenia działań na rzecz utrzymania jedności całego ruchu. Na zjeździe OKZ 12–13 września przyjęto uchwałę, w której utworzoną przed niespełną miesiącem Radę Porozumiewawczą uznano za ciało działające w sprzeczności ze statutem. Jednocześnie wezwano osoby uczestniczące w pracach Niezależnych Samorządnych Chłopskich Związków Zawodowych „Solidarność” do natychmiastowego odstąpienia od tej działalności, grożąc odebraniem mandatów na zjazd krajowy.

Brak rezultatów w kluczowych dla rolników kwestiach skutkowało pojawianiem się lokalnych inicjatyw, które miały stanowić odpowiedź na podnoszone przez mieszkańców wsi potrzeby szybkiego uregulowanie spraw gospodarki żywnościowej w Polsce. Przede wszystkim należy podkreślić, że 13 września działalność zainaugurowała Wszechnica Związkowa pod kierunkiem Wandy Pomianowskiej, Zofii Józefowicz i prof. Zbigniewa Wierzbickiego, której zadaniem było organizowanie szkoleń dla przewodniczących struktur gminnych i wiejskich. W ramach kształcenia elit związkowych kładziono nacisk na naukę zasad polityki lokalnej, prowadzenie zebrań i dokumentacji, a także przekazywano informacje, dotyczące historii i socjologii wsi.

Co prawda 23 września ogłoszono, że premier podpisał uchwałę o wykorzystywaniu FRR, zgodnie z decyzją walnego zebrania rolników wsi, ale było to w zasadzie jedyne ustępstwo ze strony władz w tym czasie. Tam, gdzie przeciągające się negocjacje nie rokowały już choćby kompromisowego rozwiąza-

nia kryzysu, coraz częściej sięgano po radykalne środki. Obok znanych już metod walki, polegających na okupacji budynków administracyjnych (na przykład 19–24 września rolnicy okupowali UMiG w Zakroczymiu) czy rozpoczętym we wrześniu strajku podatkowym, działacze NSZZ RI „Solidarność” rozpoczęli tak zwaną walkę o ziemię, domagając się przeprowadzenia korzystnej dla gospodarstw rodzinnych parcelacji sektora gospodarki uspołecznionej. W całym kraju siłą przejmowano sporne grunty oraz majątek PGR i RSP. Przykładowo po jednej z takich akcji w województwie bydgoskim rozpoczął się długotrwały konflikt wokół spornej kwestii, który zakończyło dopiero wprowadzenie stanu wojennego.

Pielęgnowano za to dobre relacje środowiska związkowego z duchowieństwem. W uroczystościach dożynkowych zorganizowanych z inicjatywy NSZZ RI „Solidarność” 20 września w Olsztynie uczestniczył prymas Polski arcybiskup Józef Glemp. Działacze związkowi niejednokrotnie dawali wyraz przywiązania do wartości chrześcijańskich, czego najlepszym przykładem było przyjęcie uchwały w sprawie korzystania z sal szkolnych dla potrzeb katechetycznych. Skierowany do Ministerstwa Oświaty i Wychowania dokument zwracał uwagę na potrzebę udostępnienia sal szkolnych do prowadzenia lekcji religii.

Manifestacja uczestników protestu
Siedlce. Inauguracja Wszechnicy Związkowej

WRZESIEŃ

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
30	31	1	2 Protest przeciw zerwaniu porozumienia w sprawie FRR	3 Ogłoszenie nieplacenia III raty podatku rolnego jako formy protestu	4	5
6	7	8	9	10	11	12 Rozpoczęcie obrad NSZZ RI „Solidarność” w Warszawie
13 Powołanie Wszechnicy Związkowej pod kierownictwem Wandy Pomianowskiej	14	15	16 WWKZ Toruń informuje o inwigilacji przewodniczących zarządów gmin przez SB	17	18	19 Strajk rolników w Urzędzie Miasta i Gminy w Zakroczymiu
20 Uroczystości dożynkowe w Olsztynie z udziałem ks. Prymasa Józefa Głęmpa	21	22	23 Zakończenie protestu po przyjęciu przez rząd postulatów w sprawie FRR	24 Porozumienie ze strajkującymi kończy strajk w Zakroczymiu	25 Władze unieważniają skutki prawne nieplacenia przez rolników III raty podatku	26
27	28	29	30	1	2	3

Jednym ze skutków, prowadzonej konsekwentnie przez władze taktyki „odcinkowych konfrontacji”, był wzrost nastrojów antychłopskich w miastach. Umiejętnie podsycany antagonizm na linii miasto–wieś ujawnił się szczególnie pod koniec 1981 roku, kiedy to nawet niektóre struktury pracowniczej „Solidarności” zaczęły krytykować strategię NSZZ RI „Solidarność”, oskarżając partnerów o wywołanie w Polsce kryzysu żywnościowego. Pogarszające się z dnia na dzień zaopatrzenie w podstawowe produkty zmusiło obradujące w dniach 17–18 października w Wierchosławicach kierownictwo OKZ do uchwalenia oficjalnego stanowiska, w którym wyrażano głębokie zaniepokojenie zarówno sytuacją wewnętrzną kraju, jak i atakiem medialnym na rolniczą „Solidarność”. Dlatego też zwrócono się z apelem do NSZZ „Solidarność” o skuteczną kontrolę punktów skupu i dystrybucji żywności, aby zapobiec nadużyciom i marnotrawstwu.

Pomimo narastającej atmosfery konfrontacji Związek nie zrezygnował z wyważonych metod działania, deklarując gotowość do podjęcia rozmów z przedstawicielami władzy. Tymczasem rząd rozpoczął wyrafinowaną grę polityczną, w której wykorzystywał wszystkie możliwości do osłabienia drugiej strony. Wbrew wcześniejszym programowym deklaracjom NSZZ RI „Solidarność”, podczas zorganizowanego 23 października spotkania przedstawicieli Związku i resortu rolnictwa padła propozycja wprowadzenia tak zwanej sprzedaży związanej w stosunku 5:1, czyli za żywność wartą 5000 zł rolnicy mieli otrzymywać talon na artykuły przemysłowe o wartości

1000 zł. Ten i kolejne pomysły rządzących (między innymi walki ze spekulacją) prowadziły wprost do wywołania konfliktów. W dniach 5–10 października, w Ministerstwie Rolnictwa, trwał strajk okupacyjny rolników z województwa siedleckiego przeciwko nieuczciwym komasacjom. 13 października rozpoczęła się protest w zakładzie rolnym w Lubogórze, w który zaangażowały się NSZZ „Solidarność” i NSZZ RI „Solidarność”, zaś 25 października rolnicy rozpoczęli okupację Domu Kultury w Łochowie, domagając się parcelacji PGR. Takich akcji w całej Polsce było znacznie więcej; działacze związkowi starali się w ten sposób zwrócić uwagę na niesprawiedliwe traktowanie indywidualnych producentów – w przeciwieństwie do pracowników PGR, rolnikom nie przysługiwały pensje i dodatki, nie mieli oni także wystarczającego dostępu do środków produkcji i nowoczesnego sprzętu.

Podczas wspomnianego już zebrania w Wierchosławicach, związkowcy oddali hołd Wincentemu Witosowi, składając wiązanki kwiatów przy jego grobie. W trakcie zjazdu kontynuowano zmiany personalne – poszerzono wówczas skład Prezydium OKZ do 15 osób, a poza tym przyjęto nowe regulacje programowe. Tymczasem powołana w sierpniu Rada Porozumiewawcza, 10 października przekształciła się w Krajową Komisję Porozumiewawczą Niezależnych Samorządnych Chłopskich Związków Zawodowych „Solidarność”. Nowa struktura wyróżniała się większą otwartością na współpracę z ZSL, co prowadziło do nieporozumień w środowisku wiejskim.

Wierchosławice. Delegacja związkowa składa wieniec na grobie Wincentego Witoso
Pierwsza akcja protestacyjna w Ministerstwie Rolnictwa

PAŹDZIERNIK

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
27	28	29	30	1	2	3
4	5 Strajk okupacyjny rolników z Siedleckiego w Ministerstwie Rolnictwa	6 Powołanie Krajowej Komisji ds. Ogrodnictwa	7 Uchwała I Zjazdu NSZZ „S” o wspólnym działaniu z NSZZ RI „S”	8	9 Oddolne protesty przeciw zmianom w ubezpieczeniach rolnych	10 Koniec strajku okupacyjnego rolników w Ministerstwie Rolnictwa
11	12 Zmiany personalne w prezydium OKZ NSZZ RI „S”	13	14	15	16	17 Programowy zjazd OKZ NSZZ RI „S” w Wierchosławicach
18 Manifestacja chłopów podczas zjazdu OKZ w Wierchosławicach	19 Narastający konflikt między WKZ a wojewodą w Toruniu	20	21	22	23 Protest Związku w sprawie sprzedaży związanej	24 Deklaracja Lecha Wałęsy i Jana Kutaja o współpracy obu Związków
25 Strajk okupacyjny rolników w Łochowie	26	27 Stanowisko OKZ w sprawie perspektyw i opłacalności produkcji rolnej	28	29	30	31

Rozpoczęte w październiku strajki były kontynuowane w następnym miesiącu. Brak możliwości uzyskania jakichkolwiek ustępstw ze strony władzy, skutkowało dalszą radykalizacją nastrojów w środowisku i spontanicznymi wybuchami protestów na terenie całej Polski. Nie oglądając się na wyniki prac OKZ, działacze związkowi w regionach sami zaczęli kierować akcjami protestacyjnymi, których częstotliwość zwiększyła się po decyzji rządu z 1 listopada o wprowadzeniu sprzedaży związanej artykułów przemysłowych za dostawy żywności. Najważniejszy strajk rozpoczął się 5 listopada w Siedlcach, gdzie doszło do okupacji budynku organizacji młodzieżowych. Lokalny protest, którego uczestnicy domagali się między innymi konstytucyjnych gwarancji dla własności ziemi, jak też prawa jej dziedziczenia i swobodnego obrotu oraz przeprowadzenia demokratycznych wyborów do gminnych rad narodowych i wybieralności naczelników gmin przez radę w wyborach tajnych, szybko nabrał znaczenia ogólnopolskiego. Dlatego na liście postulatów znalazły się także żądania nadania szerokich kompetencji zebraniom ogólnowieskim (miały stać się jedynym reprezentantem wsi), umożliwienia rolnikom zakupu ziemi należącej do PGR i RSP, reformy systemu ubezpieczeń, nauki religii w szkołach czy odstąpienia od sprzedaży związanej. Akcja spotkała się z dużym zainteresowaniem, czego potwierdzeniem był udział przedstawicieli innych województw w pracach komitetu strajkowego, w skład którego weszli: Edmund Drygiel (przewodniczący), Wacław Sobotka (wiceprzewodniczący), Wiktor Stasiak (sekretarz), a także Zbigniew Adamczuk, Zenon Borkowski, Franciszek Bieliński i Władysław Lipiński.

W odpowiedzi na wydarzenia w Siedlcach, Wojewódzki Komitet Założycielski NSZZ RI „Solidarność” w Toruniu, 8 listopada podjął decyzję o przekształceniu się w komitet strajkowy. Protestując przeciwko łamaniu przez władze porozumień zawartych w Rzeszowie, Ustrzykach Dolnych i Bydgoszczy, a także lokalnych zobowiązań, 12 listopada działacze Związku rozpoczęli strajk okupacyjny w przedsiębiorstwie Cukrowni Toruńskiej. W rozmowach z przedstawicielami administracji komitet reprezentowały następujące osoby: Antoni Łapczyński, Jan Ziętarski, Zdzisława Meller, Michał Grabianka oraz inni członkowie rolniczej „Solidarności”. Uzyskawszy poparcie zakładów pracy województwa toruńskiego strajk, będący wyrazem solidarności z akcją w Siedlcach, został włączony przez OKZ w skład Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego.

Nasilające się protesty zmusiły władze do podjęcia 13 listopada rozmów między przedstawicielami władz krajowych NSZZ RI „Solidarność”, reprezentantami strajkujących z Siedlec a delegacją rządową pod kierownictwem wiceministra Kaczyńskiego. Nieprzejednane stanowisko władz państwowych wzmacniało opór w całej Polsce. 17 listopada rolnicy zajęli budynek WZKiOR w Świdnicy. Podobnie postąpili także członkowie „Solidarności Chłopskiej”, którzy 23 listopada proklamowali strajk okupacyjny w siedzibie kółek rolniczych we Włocławku. Do końca miesiąca podobne incydenty odnotowano w różnych częściach kraju, między innymi w: Łąncucie, Markowej, Białobrzegach, Kolbuszowej, Leżajsku, Tyczynie, Strzeżowie i Zamościu. Z tego powodu, obradujący 30 listopada Ogólnopolski Komitet Strajkowy przyjął instrukcję, w której zalecał lokalnym komitetom strajkowym podjęcie negocjacji i zawieszenie akcji protestacyjnych.

Siedlce. Rozmowy strajkujących przedstawicieli NSZZ RI „Solidarność” z komisją rządową
Toruń. Strajkujący rolnicy na balkonie budynku Cukrowni Toruńskich

LISTOPAD

Poniedziałek

1

Wprowadzenie sprzedaży związanej przez rząd

8

Decyzja Rady Wojewódzkiej w Toruniu o podjęciu strajku okupacyjnego

15

22

29

Wtorek

2

Brak zgody władz na wydawanie ogólnopolskiego tygodnika rolników

9

Dementi Związku w sprawie chęci odcięcia miast od dostaw żywności

16

23

Strajk okupacyjny „Solidarności Chłopskiej” we Włocławku

30

Środa

3

Protesty WKZ-ów przeciw podwyższeniu składek ubezpieczeniowej

10

Uznanie przez OKZ strajku w Siedlcach za ogólnopolską akcję protestacyjną NSZZ RI „S”

17

Strajk okupacyjny w Świdnicy

24

Strajki okupacyjne w urzędach gmin województwa rzeszowskiego

1

Czwartek

4

Rządowy projekt podniesienia rolnikom opłat weterynaryjnych o 70%

11

18

Rejestracja NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska”

25

Spotkanie związkowców z wicepremierem w Warszawie

2

Piątek

5

Strajk okupacyjny rolników w Siedlcach

12

Rozpoczęcie strajku okupacyjnego w Toruniu

19

Związkowy projekt ubezpieczeń rolniczych przedstawiony w Sejmie

26

3

Sobota

6

Poparcie toruńskiego strajku rolników przez zakłady pracy

13

20

Rozpoczęcie rozmów komisji rządowej ze strajkującymi w Siedlcach

4

Niedziela

7

Zjazd OKZ NSZZ RI „S” w Sanoku

14

21

28

5

Wraz z wprowadzeniem stanu wojennego władze zawiesiły działalność wszystkich organizacji społecznych oraz związków zawodowych i jednocześnie rozpoczęły realizację długo opracowywanego planu rozbitcia struktur opozycyjnych – w ramach akcji „Jodła” wieczorem 12 grudnia 1981 roku internowano pierwszych działaczy „Solidarności”. Wobec członków Związku zastosowano również inne metody represji, na przykład długotrwałe przesłuchania czy zmuszanie do podpisywania upokarzających deklaracji lojalności.

Oprócz internowania działaczy władze przeprowadziły akcję likwidacji wszystkich strajków w Polsce. Interwenujące służby wykazały się wyjątkową brutalnością, zwłaszcza wobec uczestników protestów w Toruniu i Zamościu. 13 grudnia około godziny 5.00 otoczono budynek Cukrowni Toruńskich, a o godzinie 6.00 nastąpił szturm oddziałów ZOMO. Jeden z uczestników tych wydarzeń, Henryk Śmiątek, pisał później, że zaraz po wybiciu szyby w drzwiach wejściowych, funkcjonariusze sił porządkowych wtargnęli do środka. Spychani przez zomowców, walących pałami w tarcze, rolnicy i wartownicy zostali przyciśnięci do ściany, po czym zaczęli śpiewać *Rotę* i hymn narodowy, podczas gdy oprawcy zrywali i deptali wizerunek Orła Białego w koronie, obraz Matki Bożej, a także całe wyposażenie ołtarza. Oprócz pomieszczeń okupowanych przez rolników oddział ZOMO dokonał spustoszeń w całym budynku. Kierujący akcją oficer spisał dane związkowców, odsyłając ich do domu z nakazem meldowania się we właściwej miejscowo jednostce milicji. Ryszarda Kozickiego i Rajmunda Depczyńskiego przetransportowano na lotnisko, a następnie internowano w Potulicach.

Według ustaleń Andrzeja W. Kaczorowskiego, w okresie stanu wojennego internowano łącznie 359 uczestników ruchu solidarnościowego na wsi, to jest działaczy związków zawodowych rolników oraz 40 współpracowników rolniczej „Solidarności”. Zdecydowana większość spośród nich po zwolnieniu z internowania kontynuowała działalność opozycyjną, narażając się tym samym na nowe represje, zaś Piotr Bartoszcze stracił życie w niewyjaśnionych do dziś okolicznościach. Szczególną aktywnością wykazywali się reprezentanci NSZZ RI „Solidarność” z województwa stołecznego, którzy regularnie spotykali się w prywatnych mieszkaniach, a później w kościołach i na plebaniach, uznając konieczność kontynuacji działania mimo restrykcji wprowadzonych przez władze państwowe. Internowanie najważniejszych działaczy władz krajowych Związku pozwoliło grupie warszawskiej przejść inicjatywę, czego przykładem było nawiązanie kontaktów z Prymasowskim Komitetem Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom, który wspierano przez regularne zbiórki żywności dla prześladowanych oraz dostarczanie paliwa i organizowanie transportu dla osób wizytujących miejsca odosobnienia. Dzięki kontaktom Józefa Broniszewskiego z Karczewa, biskup Władysław Miziołek 12 maja 1982 roku, w pierwszą rocznicę rejestracji NSZZ RI „Solidarność”, odprawił mszę świętą w katedrze warszawskiej, która zgromadziła przedstawicieli Związku z całej Polski. Wtedy też pojawił się pomysł zorganizowania ogólnopolskich dożynek, które odbyły się 5 września 1982 roku w Częstochowie (wzięło w nich udział 300 tysięcy wiernych). To właśnie podczas tych uroczystości po raz pierwszy rozmawiano o możliwości powołania duszpasterstwa rolników. Kontynuując działalność rolniczej „Solidarności”, rozwijało się ono przez całą dekadę, dając mieszkańcom wsi możliwość nieskrępowanego organizowania życia religijnego i społecznego w duchu oraz tradycji niepodległej Rzeczypospolitej.

Zdewastowane przez ZOMO pomieszczenia biurowe w całym budynku Toruń. Miejsce strajku rolników, które zdewastowano 13 grudnia 1981 roku

GRUDZIEŃ

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
29	30	1	2	3 Francuscy związkowcy na strajku w Toruniu	4 Strajk okupacyjny w Lublinie	5 Strajki okupacyjne w Łukawicy, Nawojowej i Starym Sączu
6 Poparcie strajku toruńskiego przez władze sześciu północnych województw	7	8 Rozmowy komisji rządowej z ogólnopolskim komitetem strajkowym w Siedlcach	9	10	11	12
13 Stan wojenny w PRL. Internowanie kilkuset rolników, działaczy NSZZ RI „S”	14 Masowe aresztowania rolniczych działaczy związkowych	15 Nękanie uczestników strajków przesłuchaniami prowadzonymi przez funkcjonariuszy MO	16	17 Udział zdelegalizowanego Związku w Prymasowskim Komitecie Pomocy Osobom Represjonowanym	18	19
20	21	22	23 Członkowie NSZZ RI „S” masowo przekazują paczki żywnościowe dla internowanych i ich rodzin	24	25	26
27	28	29	30	31	1	2